

ความหมายและการจัดจำพวกคำเรียกข้าวภาษาไทย

เนื้อหาของบทนี้ เริ่มต้นจากการระบุคำเรียกข้าวบอกลมวดและคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงตามด้วยตารางแสดงการจัดจำพวกของคำเรียกข้าวทั้งหมด พร้อมประกอบคำอธิบาย หลังจากนั้นจึงเสนอผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายซึ่งแบ่งเป็นการวิเคราะห์คำเรียกข้าวบอกลมวดและการวิเคราะห์คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง แสดงด้วยมิติแห่งความแตกต่างพร้อมอรรถลักษณะบรรยายคำศัพท์ด้วยแผนภูมิโครงสร้างต้นไม้และการแจกแจงองค์ประกอบ แล้วสรุปผลในท้ายสุด

9.1 คำเรียกข้าวบอกลมวด และคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงภาษาไทย

ในภาษาไทย คำเรียกข้าวทั่วไปที่ทรงคุณสมบัติครบทั้งห้าประการตามหลักเกณฑ์การระบุคำเรียกข้าวบอกลมวดตามหัวข้อ 3.4.2 มีทั้งหมด 1 คำ คือ

1) ข้าว /khâaw/ <ข้าวทุกอย่าง>

เมื่อพิจารณาด้วยเกณฑ์แรกเรื่องการเป็นคำเดี่ยว พบว่าภาษาไทยมีคำเรียกข้าวที่เป็นคำเดี่ยว เพียงคำเดียว คือ “ข้าว” และเมื่อพิจารณาด้วยเกณฑ์ที่สองเรื่องการมีความหมายครอบคลุม พบว่าคำว่า “ข้าว” นี้มีความหมายครอบคลุมคำเรียกข้าวคำอื่นทุกคำในรายการคำเรียกข้าว เป็นคำที่อยู่เหนือกว่าคำเรียกข้าวอื่นทั้งหมด เนื่องจากเมื่อสอบถามจากผู้บอกภาษาทั้งสามคนต่างให้ข้อมูลตรงกันว่าคำเรียกข้าวคำอื่นทุกคำสามารถจัดอยู่ภายใต้คำว่า “ข้าว” ได้ทั้งสิ้น เช่น เมื่อถามผู้บอกภาษาว่า “ข้าวเหนียว เป็น ข้าว ไช้หรือไม่?” ผู้บอกภาษาทุกคนต่างตอบว่า “ใช่.” และเมื่อถามผู้บอกภาษาว่า “ข้าวเปลือก เป็น ข้าว ไช้หรือไม่?” ผู้บอกภาษาทุกคนต่างก็ตอบว่า “ใช่.” เป็นต้น นอกจากนั้นตามเกณฑ์ที่สามเรื่องการปรากฏสม่ำเสมอในภาษา พบว่าผู้บอกภาษาทุกคนต่างให้ข้อมูลคำว่า “ข้าว” ตรงกัน เป็นคำที่ผู้บอกภาษาทุกคนใช้และรู้จักเป็นการทั่วไป ส่วนเกณฑ์ที่สี่เรื่องความโดดเด่นในการใช้นั้นเป็นเกณฑ์ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคำว่า “ข้าว” เป็นคำที่เป็นทั่วไปมากกว่าคำเรียกข้าวคำอื่นๆ เนื่องจากพบว่าเวลาที่ผู้บอกภาษาพูดถึงวิธีการเพาะปลูกข้าวแปรรูปข้าว และปรุงข้าวให้สุก ผู้บอกภาษาแต่ละคนต่างใช้คำว่า “ข้าว” เป็นคำอ้างอิงถึงข้าวบ่อยครั้งที่สุด มากกว่าคำเรียกข้าวคำอื่นที่เป็นคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง ดังตัวอย่าง เมื่อผู้บอกภาษาพูดถึงวิธีต่างๆ อย่าง “ปลูกข้าว” “เกี่ยวข้าว” “นวดข้าว” “ผัดข้าว” “หุงข้าว” ผู้บอกภาษาต่างใช้คำว่า “ข้าว” เพียงคำเดียว โดยไม่จำเป็นต้องชี้เฉพาะลงไปว่าหมายถึงข้าวรูปลักษณะใด คำว่า “ข้าว” จึงมีความเป็นทั่วไปมากกว่า จัดเป็นคำเรียกข้าวทั่วไป ในขณะที่คำอื่นมีลักษณะการใช้ที่เฉพาะเจาะจง จึงจัดเป็นคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง เกณฑ์สุดท้ายเรื่องการเป็นตัวแทนที่ดี พบว่าคำว่า “ข้าว” ซึ่งเป็นคำเรียกข้าวทั่วไป สามารถใช้หมายถึงข้าวในรูปลักษณะต่างๆ ได้ทุกรูปลักษณะ และ

ยังเป็นตัวแทนของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทุกคำได้อีกด้วย จากหลักเกณฑ์การระบุคำเรียกข้าวทั่วไปทั้งห้าประการตามที่กล่าวข้างต้น ทำให้จัดคำว่า “ข้าว” คำ เป็นคำเรียกข้าวทั่วไปเพียงคำเดียวในภาษาไทย

9.2 องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกรวมวحدภาษาไทย

จากรายการคำเรียกข้าวภาษาไทย พบจำนวนคำเรียกข้าวทั้งสิ้น 21 คำ แบ่งเป็นคำเรียกข้าวบอกรวมวحد 1 คำ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย และจัดจำพวกแบบชาวบ้านได้ ดังที่จะนำเสนอต่อไปนี้

เนื่องจากในกรณีของภาษาไทยมีคำเรียกข้าวบอกรวมวحدเพียง 1 คำ คือ คำว่า “ข้าว” จึงไม่มีคำเรียกข้าวคำอื่นที่อยู่ในชุดต่างเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้ไม่สามารถนำคำเรียกข้าวบอกรวมวحدในภาษาไทยไปเปรียบต่างกับคำอื่นเพื่อวิเคราะห์หาลักษณะที่แบ่งแยก (distinctive feature) ระหว่างคำในชุดต่างเดียวกันและกำหนดมิติแห่งความแตกต่างโดยใช้บรรดลักษณะแจ่มแจ้งองค์ประกอบทางความหมายได้อย่างกรณีของคำเรียกข้าวบอกรวมวحدในภาษาอื่นซึ่งมีคำศัพท์มากกว่าหนึ่งคำอยู่ร่วมชุดต่างเดียวกัน ในที่นี้ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกรวมวحدจะไม่นำความหมายของคำว่า “ข้าว” ไปเปรียบต่างกับคำอื่น แต่จะทำการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายด้วยการระบุจากการอธิบายความหมายคำศัพท์คำว่า “ข้าว” โดยผู้บอกภาษาเอง และด้วยเหตุที่คำเรียกข้าวบอกรวมวحدในภาษาไทยมีเพียง 1 คำ จึงไม่มีการกำหนดมิติแห่งความแตกต่างซึ่งตามปกติจะใช้กับคำหลายคำที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน มีลักษณะร่วมกัน ถือเป็นคำในชุดต่างเดียวกันในการวิเคราะห์จะเป็นการกำหนดองค์ประกอบทางความหมายโดยยังคงใช้การแจ่มแจ้งด้วยบรรดลักษณะซึ่งเป็นบรรดลักษณะที่ไม่ได้เปรียบต่างกับคำอื่นตามมิติแห่งความแตกต่างใด

จากการสอบถามความหมายของคำเรียกข้าวในภาษาไทย คำว่า “ข้าว” จากผู้บอกภาษาด้วยคำถามที่ว่า “ข้าว คือ อะไร” แนวคำตอบแรกที่ได้รับจากผู้บอกภาษาทุกรายคือ <ข้าวคือสิ่งที่เรากิน> นั่นหมายความว่าความหมายแรกที่ผู้บอกภาษาใช้เป็นคำจำกัดความของ “ข้าว” ก็คือ “ข้าวเป็นอาหารหรือของกิน” อย่างไรก็ตาม “ข้าว” อาจมีความหมายอื่นนอกเหนือจาก “เป็นอาหาร” ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามต่อไปว่า “ข้าวไม่ใช่ของกินได้หรือไม่” “ข้าวเป็นอย่างอื่นได้ไหม” “ถ้าไม่กินข้าวเอาข้าวไปทำอย่างอื่นได้ไหม เอาไปใช้อย่างอื่นนอกจากกินได้ไหม” หรือผู้วิจัยชี้ไปที่ทุ่งนาแล้วถามว่า “แล้วที่อยู่ในทุ่งนาใช่ข้าวไหม” ผู้บอกภาษาต่างให้คำตอบในทำนองเดียวกันว่า <สิ่งนั้นก็กินข้าว แต่เป็นคันข้าว ยังกินไม่ได้ต้องนำไปผ่านกระบวนการแปรรูปก่อนจึงนำมาปรุงเป็นอาหารได้> เพราะฉะนั้นนอกจากข้าวจะหมายถึง “อาหาร” แล้ว ก็ยังหมายถึง “ต้นไม้อ้อ หรือพืช” ได้อีกด้วย และท้ายที่สุดจากการตอบคำถามที่ผู้บอกภาษากล่าวถึงการแปรรูปจากต้นข้าวให้กลายเป็นข้าวที่กินเป็นอาหารด้วยการให้ข้อมูลว่า <ต้นข้าวจะมีเมล็ดข้าวเปลือกที่นำไปสีเป็นข้าวสาร และนำมาหุงกินเป็นข้าวสุกได้> ผู้วิจัยจึงถามต่อไปว่า <ถ้าเช่นนั้น ข้าว หมายถึงอะไรที่เป็นเม็ดๆ หรือเมล็ดๆ ก็ได้

ใช่หรือไม่> ซึ่งผู้บอกภาษาก็ตอบว่า <ใช่ ข้าวเป็นเมล็ดหรือเมล็ดก็ได้> ด้วยเหตุนี้ ข้าวจึงมีความหมายถึง “เมล็ด” หรือ “เมล็ด” ได้ด้วย โดยสรุปตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าข้าวมีความหมายถึง สิ่งของอย่างน้อย 3 สิ่ง คือ เป็นอาหาร เป็นพืช และเป็นเมล็ด ซึ่งสามารถกำหนดเป็นองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกรวมในภาษาไทยได้ดังนี้

- 1) ความเป็นอาหาร โดยใช้บรรลัษณ์ [+ อาหาร] หมายถึง เป็นอาหารหรือไม่เป็นอาหารก็ได้
- 2) ความเป็นพืช โดยใช้บรรลัษณ์ [+ พืช] หมายถึง เป็นพืชหรือไม่เป็นพืชก็ได้
- 3) ความเป็นเมล็ด โดยใช้บรรลัษณ์ [+ เมล็ด] หมายถึง เป็นเมล็ดหรือไม่เป็นเมล็ดก็ได้

จากองค์ประกอบทางความหมายและบรรลัษณ์ที่ใช้ข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้วิจัยใช้บรรลัษณ์แบบสหลัษณ์ คือใช้สัญลักษณ์ $\pm$ เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีหรือไม่มีบรรลัษณ์นั้นก็ไม่ได้ โดยไม่ได้ใช้สัญลักษณ์ + หรือ - อย่างใดอย่างหนึ่ง เนื่องจากคำเรียกข้าวบอกรวม คำว่า “ข้าว” ในภาษาไทยสามารถมีความหมายว่า เป็นอาหาร เป็นพืช หรือเป็นเมล็ด ก็ได้ กล่าวคือหมายถึงข้าวสุก ต้นข้าว ข้าวเปลือกและข้าวสารก็ได้ ในกรณีที่ “ข้าว” เป็นอาหาร [+ อาหาร] “ข้าว” ก็จะไม่ใช่พืช [- พืช] แต่ยังคงเป็นเมล็ด [+ เมล็ด] (“ข้าว” ที่เป็นอาหาร แต่ไม่ใช่พืช หมายถึง ข้าวสุก [- เหนียว], [- น้ามาก] ข้าวต้ม[- เหนียว], [+ น้ามาก] หรือข้าวเหนียว [+ เหนียว] ก็ได้) ส่วนในกรณีที่ “ข้าว” เป็นพืช [+ พืช] “ข้าว” ก็จะไม่ใช่อาหาร [- อาหาร] โดยข้าวที่เป็นพืชอาจไม่เป็นเมล็ด [- เมล็ด] หรือเป็นเมล็ด [+ เมล็ด] ก็ได้ (“ข้าว” ที่เป็นพืช แต่ไม่เป็นเมล็ด หมายถึง ต้นข้าว “ข้าว” ที่เป็นพืช และเป็นเมล็ด หมายถึง ข้าวเปลือก ซึ่งสามารถนำไปปลูกเป็นต้นพืชต่อไปได้) และกรณีสุดท้าย “ข้าว” ไม่ได้เป็นพืช [- พืช] และไม่ได้เป็นอาหาร [- อาหาร] แต่ยังคงเป็นเมล็ด [+ เมล็ด] คือ เป็นเมล็ดข้าวที่ไม่สามารถนำไปปลูกเป็นต้นพืชได้ (หมายถึง ข้าวสาร) เพราะฉะนั้น คำว่า “ข้าว” ซึ่งเป็นคำเรียกข้าวบอกรวมคำเดียวในภาษาไทย จึงมีความหมายออกมาได้ 6 ลักษณะเป็นอย่างน้อยตามที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งสามารถแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายโดยใช้บรรลัษณ์แยกเป็นแบบทวีลัษณ์ คือใช้สัญลักษณ์ +/- แยกกันอย่างชัดเจนได้ ดังนี้

ข้าว ¹	ข้าว ²	ข้าว ³	ข้าว ⁴	ข้าว ⁵	ข้าว ⁶
+ พืช	+ พืช	- พืช	- พืช	- พืช	- พืช
- เมล็ด	+ เมล็ด	+ เมล็ด	+ เมล็ด	+ เมล็ด	+ เมล็ด
- อาหาร	- อาหาร	- อาหาร	+ อาหาร	+ อาหาร	+ อาหาร
			- เหนียว	- เหนียว	+ เหนียว
			- น้ามาก	+ น้ามาก	
“ต้นข้าว”	“ข้าวเปลือก”	“ข้าวสาร”	“ข้าวสุก”	“ข้าวต้ม”	“ข้าวเหนียว”

รูปแบบการแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายโดยใช้อรรถลักษณะแบบทวีลักษณ์ ดังกล่าวข้างต้น เป็นความพยายามของผู้วิจัยที่จะแสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยมีการใช้คำว่า “ข้าว” ใน 4 ความหมายเป็นอย่างน้อย ทว่าในความเป็นจริงแล้ว เมื่อผู้พูดภาษาไทยกล่าวถึงคำว่า “ข้าว” ครั้งหนึ่ง อาจมีความหมายถึง ข้าว¹ ข้าว² ข้าว³ ข้าว⁴ ข้าว⁵ ข้าว⁶ ก็ได้ เป็นการกล่าวถึงความหมายของ ข้าว¹⁻⁶ โดยรวม การนำเสนอองค์ประกอบทางความหมายของคำว่า “ข้าว” จึงไม่จำเป็นต้องแสดง ด้วยอรรถลักษณะแบบทวีลักษณ์เป็น +/- อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่แสดงด้วยอรรถลักษณะแบบสหลักษณ์ เป็น $\pm$ ได้ ด้วยเหตุที่องค์ประกอบทางความหมายของ “ข้าว” แต่ละองค์ประกอบนั้น สามารถ หมายถึง “เป็น” หรือ “ไม่เป็น” ก็ได้ ซึ่งสามารถแสดงการแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายของ คำว่า “ข้าว” โดยใช้อรรถลักษณะแบบสหลักษณ์ได้ดังนี้

ข้าว
$\left[\begin{array}{c} \pm \text{พืช} \\ \pm \text{เมล็ด} \\ \pm \text{อาหาร} \end{array} \right]$

ตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมด องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกหมวด คำว่า “ข้าว” ในภาษาไทยจึงประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ ความเป็นอาหาร ความเป็นเมล็ด และความเป็นพืช โดยมีอรรถลักษณะเป็นแบบสหลักษณ์ กล่าวคือใช้สัญลักษณ์ $\pm$ เพื่อระบุว่า คำศัพท์คำนี้จะมี ความหมายว่า “เป็น” หรือ “ไม่เป็น” อาหาร/ พืช/ เมล็ด ก็ได้ในคำศัพท์คำเดียวกัน ขึ้นอยู่กับรูปแบบ ของการใช้และความตั้งใจของผู้พูด ซึ่งตามปกติ “ข้าว” มีความหมายแรกหมายถึง “ความเป็น อาหาร”

หลังจากได้แจกแจงความหมายของคำเรียกข้าวบอกหมวด คำว่า “ข้าว” ในภาษาไทย ด้วย วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบโดยการแสดงอรรถลักษณะแล้ว จึงเป็นการแจกแจงความหมายของคำเรียก ข้าวเฉพาะเจาะจงในภาษาไทยด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงในภาษาไทยมีมากถึง 21 คำ โดยทุกคำจัดระดับความสัมพันธ์ทาง ความหมายอยู่ภายใต้คำเรียกข้าวบอกหมวด คำว่า “ข้าว” เพียงคำเดียวเท่านั้น คำเรียกข้าวแบบ เจาะจงในภาษาไทยจึงอยู่รวมกันเป็นชุดต่างขนาดใหญ่ ซึ่งยากแก่การกำหนดมิติแห่งความแตกต่าง เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องจัดกลุ่มคำเรียกข้าว เฉพาะเจาะจงในภาษาไทยโดยแสดงเป็นตารางการจัดจำพวกแบบชาวบ้านก่อน เพื่อให้เห็นระดับ ความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้งหมดอย่างเป็นกลุ่มๆ หลังจากนั้นจึง วิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายโดยแบ่งการวิเคราะห์เป็นกลุ่ม

9.3 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวภาษาไทย

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาไทยทำให้ทราบว่า คำเรียกข้าวบอกลมดและคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้งหลายจากรายการคำเรียกข้าวในภาษาไทยมีความสัมพันธ์ทางความหมายซึ่งกันและกันอย่างเป็นลำดับ บางคำอยู่ในระดับเสมอกัน ร่วมชุดต่างเดียวกัน ในขณะที่บางคำอยู่ต่างระดับกันแบบเป็นคำที่อยู่เหนือกว่าเป็นคำรวมหมู่ และคำที่อยู่ภายใต้ โดยสามารถนำเสนอความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกข้าวในภาษาไทยด้วยตารางแสดงการจัดจำพวกแบบชาวบ้านได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9.1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทย

รูปชีวิต	บอกลมด	เฉพาะเจาะจง					
ข้าว <ธัญพืช ธัญญาหาร>	ข้าว <พันธุ์ข้าวเจ้า พันธุ์ข้าว เหนียว>	ต้นข้าว	ข้าวกล้า			อยู่ในขอบเขตวิจัย	
			ข้าวตั้งท้อง				
		ข้าวเปลือก	ข้าวลิบ				
		ข้าวสาร	ข้าวโรงสี	ข้าวคัด	ข้าวขาว		
					ข้าวแดง		
				ข้าวหัก			
			ข้าวซ้อมมือ				
		ข้าวสุก	ข้าวสวย / ข้าวเปล่า	ข้าวปากหม้อ			
				ข้าวกันหม้อ			
		ข้าวต้ม					
	ข้าวเหนียว						
		ข้าวฟ่าง*				นอกขอบเขต การวิจัย	
	ข้าวโพด*						
	ฯลฯ*						

* คำอย่างคำว่า “ข้าวฟ่าง” “ข้าวโพด” ฯลฯ เป็นคำที่อยู่นอกขอบเขตการวิจัย จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ทว่าสาเหตุที่ผู้วิจัยแสดงไว้ในตารางนี้ก็เพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าคำว่า “ข้าว” สำหรับผู้พูดภาษาไทยนั้นเป็นมโนทัศน์ที่กว้างมาก ครอบคลุมถึงพืชชนิดอื่นที่มีความคล้ายคลึงกับข้าวเจ้าและข้าวเหนียว

จากตาราง 9.1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทยดังที่แสดงข้างต้น จะเห็นได้ว่าภาษาไทยมีคำเรียกข้าวบอกรวมเฉพาะคำเดียวคือคำว่า “ข้าว” จัดอยู่ในลำดับทั่วไป (generic level) นอกนั้นเป็นคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงซึ่งสามารถจัดระดับความสัมพันธ์ทาง ความหมายให้อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าว” ได้ทั้งสิ้น และจัดอยู่ในลำดับเฉพาะเจาะจง (specific) ทว่า ภายในลำดับเฉพาะเจาะจงนั้น คำเรียกข้าวยังสามารถจัดระดับความสัมพันธ์เป็นชั้นย่อยได้อีก โดย วิเคราะห์อ้างอิงจากการให้ข้อมูลโดยผู้บอกภาษา ซึ่งสามารถพรรณนาลำดับเฉพาะเจาะจงออกเป็น ชั้นย่อยได้ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1 พบว่ามีคำเรียกข้าวในชั้นนี้ทั้งสิ้น 6 คำ ได้แก่ ต้นข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวสุก ข้าวต้ม และข้าวเหนียว เนื่องจากผู้บอกภาษากล่าวว่า “ต้นข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร และข้าวสุก ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน” คำว่า “ข้าวสุก” ในความหมายที่ผู้บอกภาษาใช้คือเป็นข้าวพันธุ์ข้าวเจ้าหุงสุก ในขณะที่ “ข้าวเหนียว” โดยทั่วไปหมายถึงข้าวพันธุ์ข้าวเหนียวหนึ่งสุก คำว่า “ข้าวเจ้า” / “ข้าวเหนียว” อาจหมายถึงข้าวสารพันธุ์ข้าวเจ้า/ข้าวเหนียว หรือข้าวเปลือกพันธุ์ข้าวเจ้า/ข้าวเหนียว หรือ ต้นข้าวพันธุ์ข้าวเจ้า/ข้าวเหนียว ซึ่งถือว่าเป็นชื่อของพันธุ์ข้าวซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัย ในที่นี้จึงไม่ได้จัดคำว่า “ข้าวเจ้า” ไว้ในรายการคำเรียกข้าวภาษาไทยและในตารางที่ 9.1 ทว่าคงคำว่า “ข้าวเหนียว” ไว้ เพราะแม้ข้าวเหนียวจะเป็นพันธุ์ข้าว แต่ในความหมายโดยทั่วไปเมื่อพูดถึงข้าวเหนียวจะหมายถึงข้าวเหนียวที่หนึ่งสุกแล้ว ข้าวเหนียวในความหมายแรกจึงหมายถึงข้าวที่เป็นอาหารมีลักษณะเหนียว ซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตของการวิจัยจึงเก็บคำว่า “ข้าวเหนียว” ไว้ แต่คัดคำว่า “ข้าวเจ้า” ออกจากตาราง ส่วนคำว่า คำว่า “ข้าวต้ม” ตามความหมายที่ให้โดยผู้บอกภาษามีสอง ความหมาย กล่าวคือ (1) “ข้าวต้ม” หมายถึง <ข้าวเหนียวห่อใบไม้ มัด แล้วนำไปปรุงให้สุก เช่น ข้าวต้มมัด ข้าวต้มน้ำอุ่น ข้าวต้มลูกโยน> ซึ่งใช้กินเป็นอาหารว่าง อยู่นอกขอบเขตของการวิจัย คำว่า ข้าวต้ม ในความหมายนี้จึงถูกคัดออกจากการวิจัย และ (2) “ข้าวต้ม” หมายถึง <ข้าวเจ้าต้มสุกในน้ำ> ซึ่งแม้ผู้บอกภาษาไม่นิยมกินเป็นอาหารหลัก แต่ผู้บอกภาษาให้การว่า <คนไทยหลายคนกินข้าวต้ม> เป็นอาหารมื้อหลักได้ คำว่า ข้าวต้ม ในความหมายนี้จึงถูกเก็บไว้ในกรการวิจัย

ชั้นที่ 2 พบว่ามีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ในชั้นนี้ทั้งสิ้น 7 คำ ได้แก่ ข้าวกล้า ข้าวตั้งท้อง ข้าวลิบ ข้าวโรงสี ข้าวซ้อมมือ ข้าวสวย และข้าวเปล่า โดยคำว่า ข้าวกล้า และข้าวตั้งท้อง จัดอยู่ภายใต้ “ต้นข้าว” เป็นประเภทหนึ่งของ “ต้นข้าว” เนื่องจากคำว่า ข้าวกล้า และข้าวตั้งท้อง เป็นคำที่ใช้เรียกต้นข้าวในช่วงวัยหนึ่งๆ ในขณะที่คำว่า ข้าวลิบ จัดอยู่ภายใต้ “ข้าวเปลือก” เป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวเปลือก” ส่วนคำว่า ข้าวโรงสี และข้าวซ้อมมือ จัดอยู่ภายใต้ “ข้าวสาร” เป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวสาร” สำหรับคำว่า ข้าวสวย และข้าวเปล่า เป็นคำที่ใช้เรียก “ข้าวสุก” เป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวสุก” โดยข้าวสวยหมายถึงข้าวเปล่าหรือข้าวเปล่าหมายถึงข้าวสวยก็ได้ แต่ความแตกต่างทางความหมายบางประการซึ่งจะอธิบายต่อไปใน 9.4 คำว่า “ข้าวสวย” และ “ข้าว

เปล่า” จึงอยู่ในช่องเดียวกันและมี / คั่นกลาง เพื่อแสดงว่าคำทั้งสองมีความแตกต่างทางความหมาย บางประการ

ขั้นที่ 3 พบว่ามีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ในขั้นนี้ทั้งสิ้น 4 คำ ได้แก่ ข้าวคัด ข้าวหัก ข้าวปากหม้อ และข้าวกันหม้อ โดยคำว่า ข้าวคัด และข้าวหัก จัดอยู่ภายใต้ “ข้าวโรงสี” เป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวสาร” ที่เป็น ข้าวโรงสี ส่วนคำว่า ข้าวปากหม้อ ข้าวกันหม้อ จัดอยู่ภายใต้ “ข้าวสวย”/ “ข้าวเปล่า” เป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวสุก” ที่เป็นข้าวสวยหรือข้าวเปล่า

ขั้นที่ 4 พบว่ามีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ในขั้นนี้ทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ ข้าวขาว ข้าวแดง ข้าวกล้อง โดยทั้ง 3 คำจัดอยู่ภายใต้ “ข้าวคัด” เป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวคัด”

อนึ่งคำว่า ข้าวกล้อง ข้าวขาว ข้าวแดง และข้าวซ้อมมือ แม้จะมีความหมายแรกหมายถึง ข้าวที่ยังไม่ปรุงสุก แต่สามคำนี้ก็ยังสามารถหมายถึง “ข้าวสุก” ได้ด้วย เนื่องจากในภาษาไทยเมื่อนำข้าวกล้อง ข้าวขาว ข้าวแดง และข้าวซ้อมมือ ทั้งสี่อย่างไปปรุงให้สุกกลายเป็น “ข้าวสุก” ผู้พูดภาษาไทยก็จะเรียกโดยรวมว่าเป็น “ข้าวสุก” หรือเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่าเป็น “ข้าวกล้อง” “ข้าวขาว” “ข้าวแดง” และ “ข้าวซ้อมมือ” ที่หมายถึง “ข้าวสุก” <ข้าวที่ปรุงสุกแล้ว> ได้ด้วย โดยไม่ต้องพูดว่า ข้าวแดงขาวสุก ข้าวแดงสุก ข้าวซ้อมมือสุก คำกล่าวตามข้างคั่นนั้นได้มาจากการสังเกตการใช้ภาษาของผู้บอกภาษาดังตัวอย่างประโยคที่ผู้บอกภาษาคนหนึ่งพูดว่า “บางคนกินข้าวแดง แต่ฉันไม่กิน” คำว่า “ข้าวแดง” ที่ใช้โดยผู้บอกภาษาในประโยคนี้หมายความถึงข้าวแดงที่ปรุงสุกแล้วหรือข้าวแดงที่เป็นข้าวสุก ไม่ใช่ข้าวแดงที่เป็นข้าวสาร เนื่องจากผู้พูดใช้คำว่า “กิน” กับ “ข้าวแดง” แสดงว่า “ข้าวแดง” ในที่นี้คือเป็นอาหารปรุงสุกแล้วจึงกินได้ เป็นต้น เพราะฉะนั้นคำว่า “ข้าวกล้อง” “ข้าวแดง” “ข้าวขาว” “ข้าวซ้อมมือ” จึงหมายถึง “ข้าวสาร” หรือ “ข้าวสุก” ก็ได้ แต่ในตารางการจัดจำพวก ผู้วิจัยจัดให้อยู่ภายใต้คำเรียกประเภทของ “ข้าวสาร” เพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บอกภาษาใช้คำทั้งสี่นี้ในความหมายของ “ข้าวสาร” มากกว่า “ข้าวสุก” คำทั้งสี่นี้จึงหมายถึง “ข้าวสาร” ในความหมายแรก ซึ่งเป็นความหมายที่ใช้บ่อยโดยผู้บอกภาษา การใช้คำทั้งสี่เพื่อหมายถึง “ข้าวสุก” เป็นการที่ใช้ที่เฉพาะเจาะจงจนเกินไป เช่น การพูดว่ากิน “ข้าวแดง” เป็น “ข้าวสุก” นั้น จะเกิดขึ้นเมื่อผู้พูดต้องการระบุประเภทย่อยของข้าวสุกที่ตนกินเป็นอาหารเท่านั้น

นอกจากตารางที่ 9.1 ข้างต้นจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกหมวด คำว่า “ข้าว” กับคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงแล้ว ก็ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกข้าวบอกหมวดกับคำที่อยู่เหนือกว่า ทำให้ทราบว่าผู้พูดภาษาไทยจัดจำพวกคำเรียกข้าวว่าเป็นของสิ่งใด ซึ่งตามข้อมูลที่สอบถามจากผู้บอกภาษาพบว่าคำเรียกข้าวบอกหมวด คำว่า “ข้าว” ในภาษาไทย จัดจำพวกเป็นประเภทของ “ข้าว” ในความหมายที่หมายถึงธัญพืชและธัญญาหาร ซึ่งเป็นพืชจำพวกที่เมล็ดมีเปลือกแข็งภายนอกไปด้วยข้าว โดยคำทุกคำที่จัดจำพวกเป็นประเภทของ “ข้าว” จะมีคำเรียกรวมหมู่ว่า “ข้าว” เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวฟ่าง ข้าวโพด ข้าวสาลี เป็นต้น คำว่า “ข้าว” ในความหมาย “ธัญพืชและธัญญาหาร” จึงเป็นศัพท์ในระดับรูปแบบ

ชีวิตที่อยู่เหนือกว่าคำเรียกข้าวบอกลมวดในภาษาไทย ตามข้อมูลที่พูดบอกภาษากล่าวถึงคำว่า <ข้าวโผด หรือข้าวฟ่าง เป็นพืชเมล็ดแข็งที่มีแป้งปริมาณมากคล้ายกับข้าวเจ้า ข้าวเหนียว> คำว่า “ข้าว” จึงสามารถมีความหมายได้สองลำดับ คือ ในลำดับทั่วไป ซึ่งหมายถึง ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว และในลำดับที่อยู่เหนือคือลำดับรูปแบบชีวิต ซึ่งเป็นคำเรียกรวมประเภทครอบคลุมพืชที่เมล็ดมีเปลือกแข็งภายในอุดมไปด้วยแป้งชนิดอื่นๆ อย่างเช่น ข้าวโผด ข้าวฟ่าง ได้ด้วย คำว่า “ข้าว” ในความหมายลำดับรูปแบบชีวิตนั้นอาจใช้คำว่า “ธัญพืช ธัญญาหาร” ก็ได้

9.4 การวิเคราะห์องค์ประกอบของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงภาษาไทย

หลังจากที่ได้ทำความเข้าใจการจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงสามารถจัดกลุ่มคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้งหลายที่อยู่ภายใต้คำเรียกข้าวบอกลมวด คำว่า “ข้าว” ได้ และทำการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงเป็นกลุ่มๆตามคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง 6 คำที่อยู่ในชั้นบนสุดได้ตามลำดับดังนี้ (1) องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวกลุ่ม “ต้นข้าว” (2) องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวกลุ่ม “ข้าวเปลือก” (3) องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวกลุ่ม “ข้าวสาร” (4) องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวกลุ่ม “ข้าวสุก” (5) องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวกลุ่ม “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว”

ก่อนที่จะแสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงแต่ละกลุ่มนั้น จะต้องทำการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้ง 6 คำ (ต้นข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวสุก ข้าวต้ม ข้าวเหนียว) ที่อยู่ชั้นบนสุดเสียก่อน ซึ่งถือเป็นคำที่ร่วมชุดต่างเดีวกัน ทำให้จำเป็นต้องหาลักษณะที่แบ่งแยกของคำทั้ง 6 เพื่อระบุมิติแห่งความแตกต่างที่ทำให้คำทั้ง 6 มีความหมายต่างกัน และแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายด้วยการใช้อรรถลักษณะ ทั่วในการแสดงอรรถลักษณะของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง

การวิเคราะห์ด้วยข้อมูลที่ได้รับจากผู้บอกภาษาพบว่า คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้ง 6 คำ (ต้นข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวสุก ข้าวต้ม ข้าวเหนียว) ที่อยู่ชั้นบนสุดในภาษาไทย มีมิติแห่งความแตกต่าง 5 ประการที่ทำให้คำทั้ง 6 มีความหมายแตกต่างกันไป ได้แก่ ความเป็นพืช ความเป็นเมล็ด ความเป็นอาหาร การปรุงสุกเหนียว การปรุงสุกโดยใช้ไอน้ำมาก ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ความเป็นพืช

ความเป็นพืชเป็นมิติแห่งความแตกต่างทางความหมายที่ได้จากการบรรยายความหมายโดยผู้บอกภาษา และได้จากการอ้างอิงจากข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ของข้าว กล่าวคือ เมื่อสอบถามผู้บอกภาษาว่า <ต้นข้าว, ข้าวเปลือก คืออะไร> ผู้ตอบภาษาตอบว่า <ต้นข้าว, ข้าวเปลือก คือพืช>

ทว่าเมื่อถามว่า <ข้าวสาร ข้าวสุก ข้าวต้ม ข้าวเหนียว เป็นพืชใช่หรือไม่> กลับได้คำตอบว่า “ไม่ใช่” เพราะฉะนั้นความเป็นพืชจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างประการแรกที่ทำให้คำเรียกข้าวบอกรวมในภาษาไทยมีความหมายต่างกัน โดยใช้วรรณลักษณะอย่างย่อคือ [+ พืช] และ [- พืช] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีความเป็นพืชหรือไม่

[+ พืช] หมายถึง มีความเป็นพืช ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ต้นข้าว ข้าวเปลือก

[- พืช] หมายถึง ไม่มีความเป็นพืช ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวสาร ข้าวสุก ข้าวต้ม ข้าวเหนียว

2) ความเป็นเมล็ด

ความเป็นเมล็ดเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากการอ้างอิงข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ และจากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าวโดยผู้บอกภาษา ตามธรรมชาติแล้วพืชชนิดหนึ่งสามารถอยู่ในรูปสภาพที่เป็นต้นหรือเมล็ดก็ได้ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้บอกภาษาไทยรับรู้ จึงแบ่งคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดในภาษาไทยออกเป็นสองคำตามมิติเรื่องความเป็นต้นและเมล็ด เพราะฉะนั้นความเป็นต้นหรือเมล็ดจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างอีกประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดในภาษาไทยมีความหมายต่างกัน โดยใช้วรรณลักษณะแบบทวีลักษณะอย่างย่อว่า [+ เมล็ด] และ [- เมล็ด] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีความเป็นต้นหรือเป็นเมล็ด

[+ เมล็ด] หมายถึง เป็นเมล็ด ซึ่งคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดที่มีการใช้วรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวเปลือก

[- เมล็ด] หมายถึง เป็นต้น ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีการใช้วรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ต้นข้าว

3) ความเป็นอาหาร

ความเป็นอาหารหรือการปรุงสุกเป็นอาหารเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้มาจากการบรรยายความหมายของคำศัพท์โดยผู้บอกภาษา กล่าวคือ เมื่อสอบถามผู้บอกภาษาว่า <ข้าวสาร แตกต่างจาก ข้าวสุก ข้าวต้ม ข้าวเหนียว อย่างไร> ผู้ตอบภาษาก็ตอบว่า <ข้าวสุก ข้าวต้ม ข้าวเหนียว เป็นของกิน> ส่วน <ข้าวสาร กินไม่ได้ เพราะไม่ใช่ของกิน> เพราะฉะนั้นการปรุงสุกเป็นอาหารจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างประการแรกที่ทำให้คำเรียกข้าวบอกรวมมีความหมายต่างกัน โดยใช้วรรณลักษณะอย่างย่อ คือ [+ อาหาร] และ [- อาหาร] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีการปรุงสุกเป็นอาหารกินหรือไม่

[+ อาหาร] หมายถึง มีการปรุงสุก ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวสุก ข้าวต้ม ข้าวเหนียว

[- อาหาร] หมายถึง ไม่มีการปรุงสุก ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวสาร

4) ความเหนียว

ความเหนียวหรือการปรงสุกแล้วเหนียวเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ใช้แบ่งแยกคำเรียกข้าว เฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดในภาษาไทย ตามลักษณะธรรมชาติของข้าวที่แบ่งออกเป็นข้าวประเภทที่ สุกแล้วเหนียวเป็นข้าวเหนียว และข้าวประเภทที่สุกแล้วไม่เหนียวเป็นข้าวสุกหรือข้าวต้ม ซึ่งเป็น สิ่งที่ผู้พูดภาษาไทยรับรู้ และแบ่งแยกคำเรียกข้าวออกเป็นสองคำตามมิติเรื่องความเหนียว การปรง สุกเหนียวจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดใน ภาษาไทยมีความหมายแตกต่างกัน โดยใช้หรือลดลักษณะแบบทวีลักษณ์อย่างย่อว่า [+ เหนียว] และ [- เหนียว] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวบอกรวมควมนั้นเป็นข้าวเหนียวหรือไม่เป็นข้าวเหนียว

[+ เหนียว] หมายถึง เป็นข้าวเหนียว ซึ่งคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดที่ใช้หรือลด ลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวเหนียว

[- เหนียว] หมายถึง ไม่เป็นข้าวเหนียว ซึ่งคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดที่ใช้หรือลด ลักษณะ ได้แก่ ข้าวสุก ข้าวต้ม

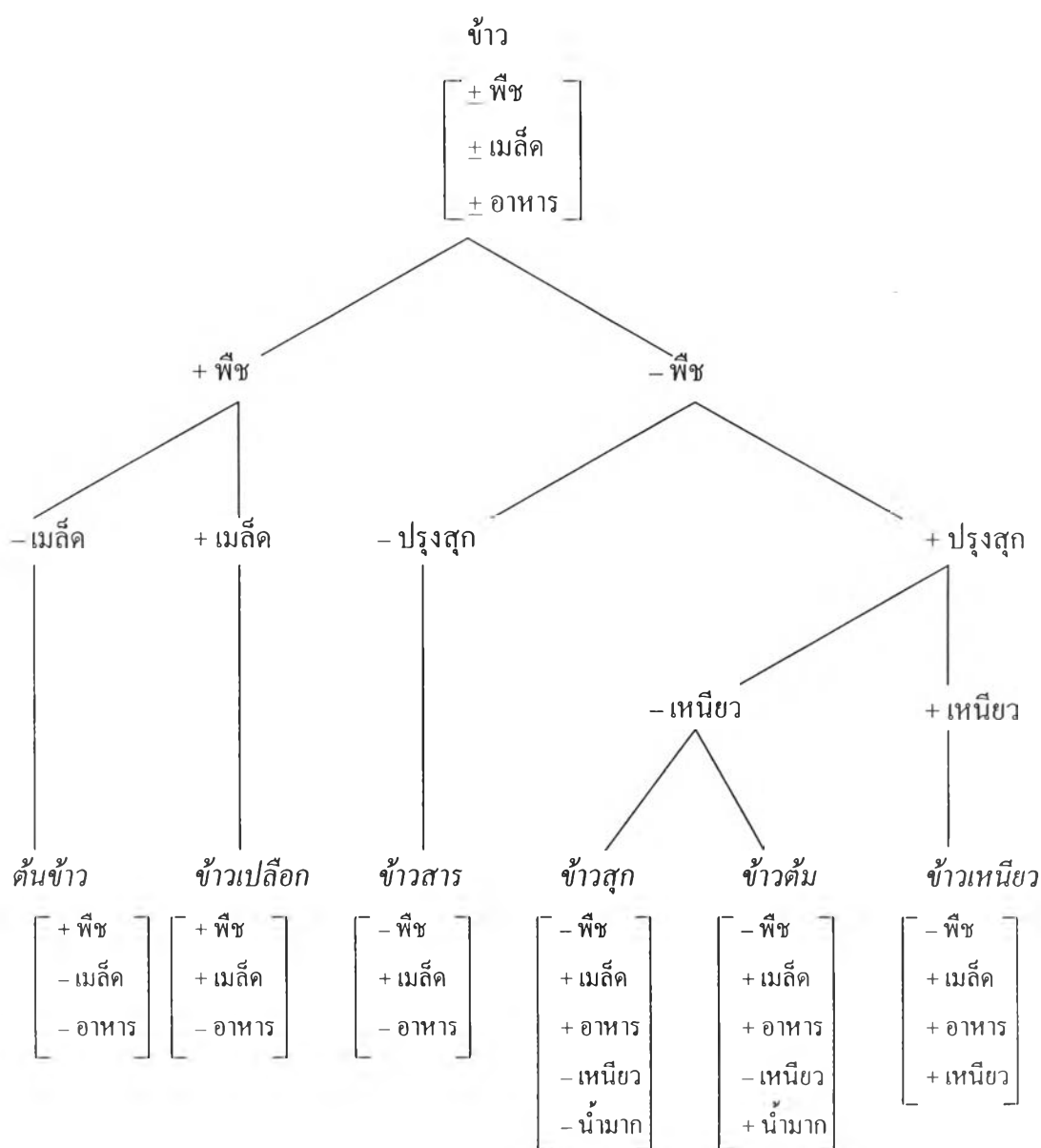
5) การปรงสุกโดยใช้น้ำมาก

การปรงสุกโดยใช้น้ำมากเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากการบรรยายความหมายโดยผู้ บอกราย คังที่ผู้บอกรายได้บรรยายไว้ว่า ข้าวต้ม และ ข้าวสุก มีความแตกต่างกันคือ ข้าวต้ม ผ่านการต้มโดยใช้น้ำมาก แต่ ข้าวสุก ผ่านการหุงโดยใช้น้ำปานกลาง เพราะฉะนั้นการมีน้ำมากจึง เป็นมิติแห่งความแตกต่างประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดในภาษาไทยมี ความหมายแตกต่างกัน โดยใช้หรือลดลักษณะแบบทวีลักษณ์อย่างย่อว่า [+ น้ำมาก] และ [- น้ำมาก] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงนั้นมีการปรงสุกโดยใช้น้ำมากหรือไม่

[+ น้ำมาก] หมายถึง มีการปรงสุกโดยใช้น้ำมาก ซึ่งคำเรียกข้าวบอกรวมควมนั้นที่ใช้หรือลดลักษณะ นี้บรรยายความหมาย ได้แก่ ข้าวต้ม

[- น้ำมาก] หมายถึง ไม่มีการปรงสุกโดยใช้น้ำมาก ซึ่งคำเรียกข้าวบอกรวมควมนั้นที่ใช้หรือลด ลักษณะนี้บรรยายความหมาย ได้แก่ ข้าวสุก

ผลการวิเคราะห์ห้วงคำประกอบและมิติแห่งความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกข้าว เฉพาะเจาะจงชั้นบนสุดทั้ง 6 คำในภาษาไทย สามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิโครงสร้างต้นไม้ พร้อมทั้งพรรณนาความหมายของคำเรียกข้าวทั้งสี่คำด้วยการแจกแจงองค์ประกอบโดยใช้หรือลดลักษณะได้ ดังนี้

9.4.1 คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ต้นข้าว”

จากตารางที่ 9.1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทย มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ต้นข้าว” ทั้งสิ้น 2 คำ ได้แก่ ข้าวกล้า และข้าวตั้งท้อง เนื่องจากเมื่อสอบถามผู้บอกภาษาแล้วต่างให้ข้อมูลว่าคำทั้งสองเป็นประเภทหนึ่งของ “ต้นข้าว”

เมื่อพินิจความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ต้นข้าว” ทั้งสองคำพบว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงเหล่านี้มีความแตกต่างกันด้วยมิติแห่งความแตกต่างเพียงหนึ่งมิติ คือ ช่วงวัยของการเจริญเติบโต ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

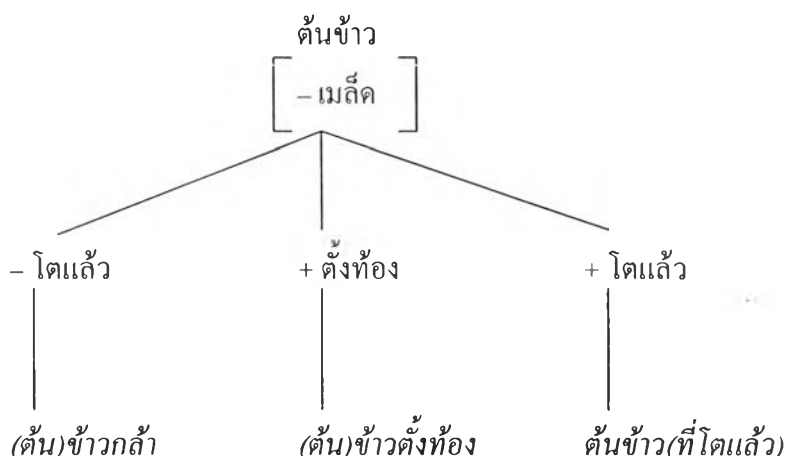
ช่วงวัยของการเจริญเติบโตเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากการอ้างอิงข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์และจากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าว โดยผู้บอกภาษาไทยแบ่งต้นข้าวตามช่วงวัย ได้แก่ ต้นข้าวตอนก่อนโตเต็มที่คือยังไม่ออกดอกออกรวง ต้นข้าวตอนที่กำลังจะออกดอก ซึ่งลำต้นมีลักษณะเป็นกะเปาะคล้ายคนตั้งท้อง และต้นข้าวตอนที่โตเต็มที่แล้วคือมีรวงซึ่งไม่มีคำศัพท์เฉพาะ คงใช้คำว่า “ต้นข้าว” เช่นเดียวกับคำที่อยู่เหนือกว่า เพราะฉะนั้นช่วงวัยของการเจริญเติบโตจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ต้นข้าว” มีความหมายต่างกัน โดยใช้บรรดลัทธิแบบพหุลักษณ์อย่างย่อว่า [+ ตั้งท้อง] [+ โตแล้ว] และ [- โตแล้ว] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นเป็นต้นพืชในช่วงวัยใด

[+ ตั้งท้อง] หมายถึง เป็นต้นพืชตอนกำลังจะออกดอก ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีการใช้บรรดลัทธินี้ ได้แก่ ข้าวตั้งท้อง

[+ โตแล้ว] หมายถึง เป็นต้นพืชหลังออกดอกคือมีรวง ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีการใช้บรรดลัทธินี้ ได้แก่ ข้าวกล้า

[- โตแล้ว] หมายถึง เป็นต้นพืชก่อนออกดอกออกรวง ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีการใช้บรรดลัทธินี้ ได้แก่ ต้นข้าว

ผลการวิเคราะห์ห้วงคำประกอบและมิติแห่งความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ต้นข้าว” สามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิโครงสร้างต้นไม้ พร้อมทั้งพรรณนาความหมายของคำเรียกข้าวทั้งสามคำด้วยการแจกแจงองค์ประกอบโดยใช้บรรดลัทธินี้ได้ ดังนี้

ภาพที่ 9.2 โครงสร้างต้นไม้แสดงองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ต้นข้าว”

จากแผนภูมิในภาพที่ 9.2 จะเห็นได้ว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงคำว่า “ต้นข้าว” มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงอื่นที่อยู่ภายใต้และมีคำศัพท์เฉพาะ 2 คำ คือ ข้าวกล้า และข้าวตั้งท้อง และมีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงอื่นที่อยู่ภายใต้แต่ไม่มีคำศัพท์เฉพาะ 1 คำ คือ ต้นข้าว (ในความหมายที่เป็นต้นข้าวที่โตแล้วไม่ใช่ต้นข้าวกล้า ไม่ใช่ต้นข้าวตั้งท้อง) โดยคำทั้งสามมีความแตกต่างทางความหมายด้วยมิติแห่งความแตกต่างเรื่องช่วงวัยของการเจริญเติบโต

9.4.2 คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวเปลือก”

จากตารางที่ 9.1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทย มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวเปลือก” จำนวน 1 คำ คือ ข้าวลิบ เนื่องจากเมื่อสอบถามผู้บอกภาษาแล้วต่างให้ข้อมูลว่านี่เป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวเปลือก”

เมื่อพินิจความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง คำว่า ข้าวลิบ พบว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงคำนี้มีองค์ประกอบทางความหมายที่สำคัญ คือ ความสามารถในการขยายพันธุ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ความสามารถในการขยายพันธุ์เป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าวโดยผู้บอกภาษาไทย ซึ่งกล่าวว่า <ข้าวลิบ คือ ข้าวที่เมล็ดลีบไม่สามารถปลูกรุ่นเป็นต้นได้> เพราะฉะนั้นความสามารถในการขยายพันธุ์จึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวเปลือก” มีความหมายต่างกัน โดยใช้อรรถลักษณะแบบเอกลักษณ์อย่างย่อว่า [- งอก] หรือ [+ ไม่งอก] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นเป็นเมล็ดพืชที่ไม่มีความสามารถในการขยายพันธุ์ สามารถแจกแจงองค์ประกอบโดยใช้รรถลักษณ์ได้ดังนี้

ข้าวลียบ

+ เมล็ด
+ ไม้งอก

คำเรียกข้าวคำว่า “ข้าวลียบ” จึงมีองค์ประกอบทางความหมายเป็นหรือไม่เป็นข้าวเหนียว และไม่เป็นต้นพืชคือเป็นเมล็ดพืชเช่นเดียวกับคำว่า “ข้าวเปลือก” และมีองค์ประกอบทางความหมายเพิ่มที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือความสามารถในการขยายพันธุ์ กล่าวคือ เป็นข้าวเปลือกที่เจริญเติบโตไม่ได้

9.4.3 คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสาร”

จากตารางที่ 9.1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทย มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสาร” ทั้งหมด 7 คำ ได้แก่ ข้าวโรงสี ข้าวซ้อมมือ ข้าวคัด ข้าวหัก ข้าวขาว ข้าวแดง ข้าวกลิ้ง เนื่องจากเมื่อสอบถามผู้บอกภาษาแล้วต่างให้ข้อมูลว่าคำทั้งสองเป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวสาร”

เมื่อพินิจความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสาร” ทั้ง 7 คำ พบว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงเหล่านี้มีความแตกต่างกันด้วยมิติแห่งความแตกต่าง 4 มิติ คือ การนำเปลือกแข็งออกด้วยเครื่องสี การมีเมล็ดหัก การมีเปลือกอ่อนหุ้ม และสีของเมล็ดข้าว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การนำเปลือกแข็งออกด้วยเครื่องสี

การนำเปลือกแข็งออกด้วยเครื่องสีเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากกรรมวิธีการนำเปลือกแข็งออกจากเมล็ดข้าวเปลือก และได้จากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าวโดยผู้บอกภาษา ตามกรรมวิธีการนำเปลือกแข็งออกจากเมล็ดข้าวเปลือก สามารถกระทำด้วยเครื่องจักรคือสีข้าวเปลือกเพื่อเอาเปลือกแข็งออกแล้วขัดให้ขาวด้วยเครื่องสีขาวในโรงสีที่เรียกว่าสีข้าว หรืออาจกระทำด้วยมือคือตำข้าวเปลือกเพื่อเอาเปลือกแข็งออกแล้วตำอีกทีเพื่อเอาเปลือกอ่อนออกที่เรียกว่าซ้อมมือก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้บอกภาษาไทยรับรู้ จึงแบ่งคำเรียกข้าวบอกหมวดคำว่า ข้าวสาร ออกเป็นประเภท คือ ข้าวโรงสี และข้าวซ้อมมือหรือข้าวซ้อม ตามกรรมวิธีการนำเปลือกแข็งออกด้วยเครื่องสี ซึ่งสังเกตได้จากการให้ข้อมูลของผู้บอกภาษาที่กล่าวว่า ข้าวสารที่ผ่านกรรมวิธีการสีด้วยเครื่องจักรในโรงสี เรียกว่า ข้าวโรงสี ส่วนข้าวสารที่ผ่านกรรมวิธีการซ้อมด้วยมือโดยการตำเบาๆในครก เรียกว่า ข้าวซ้อมมือ หรือข้าวซ้อม ซึ่งปัจจุบันหาไม่ค่อยได้แล้ว เพราะฉะนั้นการนำเปลือกแข็งออกด้วยเครื่องสีจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า ข้าวสาร มีความหมายต่างกัน โดยใช้บรรณลักษณะอย่างย่อว่า

[+ โรงสี] และ [- โรงสี] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีการนำเปลือกแข็งออกด้วยเครื่องสีหรือไม่
 [+โรงสี] หมายถึง มีการสีด้วยเครื่องจักรในโรงสี ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณ์นี้ ได้แก่ ข้าวโรงสี ข้าวคัด ข้าวขาว ข้าวแดง ข้าวกล้อง ข้าวหัก

[-โรงสี] หมายถึง ไม่มีการสีด้วยเครื่องจักร แต่มีการซ้อมด้วยมือ ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณ์นี้ ได้แก่ ข้าวซ้อมมือ

2) การมีเมล็ดหัก

การมีเมล็ดหักเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากลักษณะผลผลิตที่ผ่านกระบวนการแปรรูปข้าว และจากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าวโดยผู้บอกภาษา ลักษณะผลผลิตที่ได้จากกระบวนการแปรรูปข้าวเปลือกมาเป็นข้าวสาร ตามข้อมูลจากผู้บอกภาษาพบคำศัพท์ที่ใช้เรียกข้าวสารที่เมล็ดไม่หัก และคำศัพท์ที่ใช้เรียกข้าวสารที่เมล็ดหัก คือ คำว่า ข้าวหัก และปลายข้าว แต่เนื่องจากผู้บอกภาษากล่าวว่า ข้าวหักเป็นข้าว มีคนกิน แต่ปลายข้าวเป็นเศษข้าว ไม่ค่อยมีคนกิน คำว่า ปลายข้าว จึงอยู่นอกเหนือขอบเขตของการวิจัยและถูกคัดออก คงไว้เพียงคำว่า ข้าวหัก เพราะฉะนั้นการมีเมล็ดหักจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างอีกประการที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวเจ้า” มีความหมายต่างกัน โดยใช้วรรณลักษณ์อย่างย่อว่า [+ หัก] และ [- หัก] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีเมล็ดหักหรือไม่

[+หัก] หมายถึง มีเมล็ดหักหลังจากผ่านกระบวนการ ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณ์นี้ ได้แก่ ข้าวหัก

[-หัก] หมายถึง ไม่มีเมล็ดหักหลังจากผ่านกระบวนการ ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณ์นี้ ได้แก่ ข้าวคัด ข้าวกล้อง ข้าวแดง ข้าวขาว

อนึ่ง ตามปกติแล้ว ข้าวกล้อง ข้าวแดง ข้าวขาว อาจมีข้าวหักปะปนอยู่ด้วยก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วเมื่อกล่าวถึงข้าวหักจะหมายถึงข้าวที่ผ่านกระบวนการแปรรูปข้าวจากข้าวเปลือกมาเป็นข้าวสาร แล้วมีเมล็ดข้าวที่หักปะปนกับข้าวสารเมล็ดดีอยู่ ซึ่งผู้บอกภาษาเรียกข้าวสารที่มีข้าวหักปะปนอยู่ว่าเป็นข้าวรวม ไม่ใช่ข้าวคัด ข้าวรวมจึงหมายถึงข้าวหักปนกับข้าวสารเมล็ดดี และข้าวคัดคือข้าวสารที่มีแต่เมล็ดดี

3) การมีเปลือกอ่อนหุ้ม

การมีเปลือกอ่อนหุ้มเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากลักษณะของเมล็ดข้าวซึ่งมีเมล็ดเปลือกหุ้มสองชั้นคือเปลือกแข็งชั้นนอกและเปลือกอ่อนชั้นใน(รำ) เมล็ดข้าวที่นำเปลือกแข็งออกแล้ว มีทั้งเมล็ดที่ยังมีเปลือกอ่อนหุ้มคือยังมีรำสีน้ำตาลหรือรำสีแดงติดอยู่ที่เมล็ด และเมล็ดที่นำเปลือกอ่อนออกแล้ว โดยอาจนำเปลือกอ่อนออกทั้งหมดด้วยการสีหรือยังมีเปลือกอ่อนติดอยู่บ้างด้วยการซ้อมก็ได้ ผู้พูดภาษาไทยจึงแบ่งคำเรียกข้าวออกเป็นข้าวที่ยังมีเปลือกอ่อนหุ้มทั้งเมล็ดกับข้าวที่ไม่มีเปลือกอ่อนหุ้ม เพราะฉะนั้นการมีเปลือกอ่อนหุ้มจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างอีก

ประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงมีความหมายต่างกัน โดยใช้รรดลักษณะอย่างย่อว่า [+ รำ] และ [- รำ] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีเปลือกอ่อนหุ้มหรือไม่

[+รำ] หมายถึง มีเปลือกอ่อนหุ้มทั้งเมล็ด ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีรรดลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวกล้อง ข้าวแดง

[- รำ] หมายถึง ไม่มีเปลือกอ่อนหุ้มทั้งเมล็ด ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีรรดลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวขาว (หรือข้าวสารขาว)

4) สีของเปลือกอ่อน

สีของเมล็ดข้าวเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากสีของเปลือกอ่อนชั้นใน(รำ)ที่ห่อหุ้มเมล็ดข้าวสาร โดยปกติรำข้าวที่ห่อหุ้มเมล็ดข้าวสารจะมีสองสี คือ สีแดง และสีน้ำตาล ขึ้นอยู่กับชนิดของข้าว ข้อมูลที่ได้จากผู้บอกภาษาทำให้ทราบว่า ข้าวสารที่มีรำสีแดงหุ้มเรียกว่าข้าวแดง ส่วนข้าวสารที่มีรำสีน้ำตาลหุ้มเรียกว่าข้าวกล้อง นั่นหมายความว่าผู้พูดภาษาไทยแบ่งคำเรียกข้าวที่ยังมีรำหุ้มอยู่ออกเป็นสองคำตามสีของเปลือกอ่อน เพราะฉะนั้นสีของเปลือกอ่อนจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างอีกประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงมีความหมายต่างกัน โดยใช้รรดลักษณะอย่างย่อว่า [+ สีแดง] และ [+ สีน้ำตาล] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีเปลือกอ่อนหุ้มเป็นสีแดงหรือสีน้ำตาล

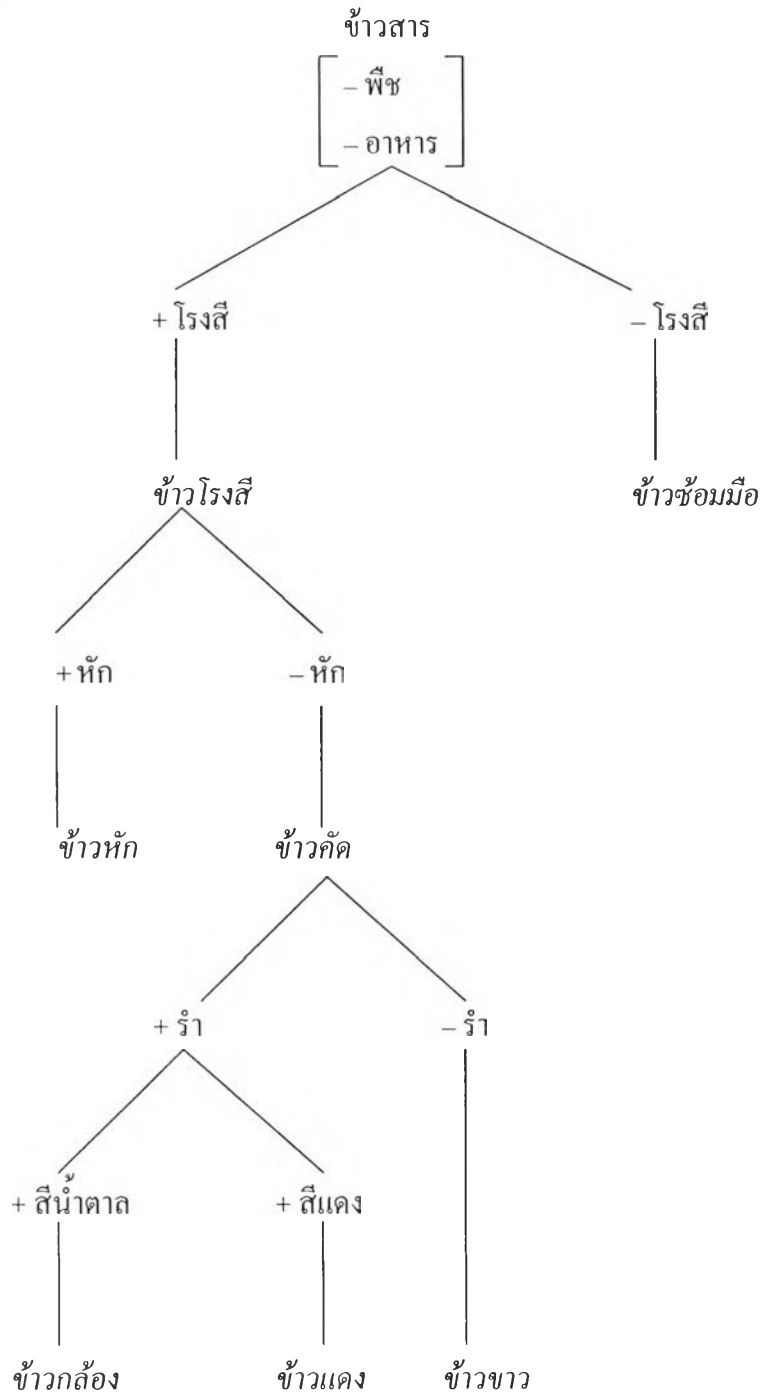
[+ สีแดง] หมายถึง มีเปลือกอ่อนหุ้มสีแดง ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีรรดลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวแดง

[+ สีน้ำตาล] หมายถึง มีเปลือกอ่อนหุ้มสีน้ำตาล ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีรรดลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวกล้อง

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและมิติแห่งความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสาร” ในภาษาไทย สามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิโครงสร้างต้นไม้ในภาพที่ 9.3 ได้ดังนี้

ภาพที่ 9.3 โครงสร้างต้นไม้แสดงองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่
ภายใต้คำว่า “ข้าวสาร”

นอกจากการแสดงด้วยแผนภูมิข้างต้นแล้ว ก็ยังสามารถพรรณนาความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้ง 7 คำ ด้วยการแจกแจงองค์ประกอบโดยใช้อรรถลักษณะ ซึ่งคำศัพท์ทั้งหมดไม่มีความเป็นพืช [- พืช] และไม่มีการปรุงสุกเป็นอาหาร [- อาหาร] เช่นเดียวกับคำว่า “ข้าวสาร” ตามที่แสดงไว้ดังนี้

<p>ข้าวโรงสี</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p>- พืช</p> <p>- อาหาร</p> <p>+ โรงสี</p> </div>	<p>ข้าวซ้อมมือ</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p>- พืช</p> <p>- อาหาร</p> <p>- โรงสี</p> </div>	
<p>ข้าวหัก</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p>- พืช</p> <p>- อาหาร</p> <p>+ โรงสี</p> <p>+ หัก</p> </div>	<p>ข้าวคัด</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p>- พืช</p> <p>- อาหาร</p> <p>+ โรงสี</p> <p>- หัก</p> </div>	
<p>ข้าวกล้อง</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p>- พืช</p> <p>- อาหาร</p> <p>+ โรงสี</p> <p>- หัก</p> <p>+ รำ</p> <p>+ สีนํ้าตาล</p> </div>	<p>ข้าวแดง</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p>- พืช</p> <p>- อาหาร</p> <p>+ โรงสี</p> <p>- หัก</p> <p>+ รำ</p> <p>+ สีแดง</p> </div>	<p>ข้าวขาว</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;"> <p>- พืช</p> <p>- อาหาร</p> <p>+ โรงสี</p> <p>- หัก</p> <p>- รำ</p> </div>

จากการแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสาร” ในภาษาไทยมีองค์ประกอบทางความหมายและใช้อรรถลักษณะมากน้อยต่างกัน

9.4.4 คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก”

จากตารางที่ 9.1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทย มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก” ทั้งหมด 4 คำ ได้แก่ ข้าวสวย ข้าวเปล่า ข้าวปากหม้อ

ข้าวกันหม้อ เนื่องจากเมื่อสอบถามผู้บอกภาษาแล้วต่างให้ข้อมูลว่าคำทั้งสองเป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวสุก”

เมื่อพินิจความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก” ทั้ง 4 คำ พบว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงเหล่านี้มีความแตกต่างกันด้วยมิติแห่งความแตกต่าง 3 มิติ คือ การปรุงแต่งเพิ่มเติม สภาพสุกสวยดี ตำแหน่งในภาชนะที่หุง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การปรุงแต่งเพิ่มเติม

การปรุงแต่งเพิ่มเติมเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่จากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าว โดยผู้บอกภาษาในการอธิบายคำศัพท์คำว่า ข้าวเปล่า ซึ่งถูกกล่าวว่าเป็นข้าวสุกเปล่าๆ ไม่ได้ใส่อะไร หรือ ไม่มีการปรุงแต่งเพิ่มเติม เพราะฉะนั้นการปรุงแต่งเพิ่มเติมจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างอีกประการที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก” มีความหมายต่างกัน โดยมิติแห่งความแตกต่างนี้ใช้วรรณลักษณะแบบเอกลักษณะอย่างย่อว่า [+ เปล่า] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าว นั้น หมายถึง เป็นข้าวสุกที่ไม่มีการปรุงแต่งหรือใส่อาหารอื่นใดเพิ่มเติมลงไป ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวเปล่า สาเหตุที่วรรณลักษณะนี้เป็นแบบเอกลักษณะเนื่องจากคำศัพท์ที่ใช้วรรณลักษณะ [+ ปรุงแต่ง] เช่น คำว่า ข้าวผัด ข้าวแกง มีการปรุงแต่งหรือใส่อาหารอื่นเพิ่มเติมลงไป ซึ่งทำให้ได้รูปแบบข้าวที่อยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัย จึงคัดคำศัพท์ที่มีวรรณลักษณะ [+ ปรุงแต่ง] เช่นนี้ออก คงเหลือคำว่า ข้าวเปล่า เป็นคำเดียวที่มีวรรณลักษณะ [+ เปล่า] ซึ่งเป็นแบบเอกลักษณะ ภายใต้มิติแห่งความแตกต่างเรื่องการปรุงแต่งเพิ่มเติม

2) สภาพสุกสวยดี

สภาพสุกสวยดี เป็นมิติแห่งความแตกต่างที่จากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าว โดยผู้บอกภาษาในการอธิบายคำศัพท์คำว่า ข้าวสวย ซึ่งถูกกล่าวว่าเป็นข้าวสุกประเภทหนึ่งที่มีสภาพสวย ไม่ดิบ ไม่เละ ไม่แฉะ ไม่เป็นข้าวต้ม ไม่เป็นข้าวเหนียว เพราะฉะนั้นสภาพสุกสวยดีจึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างอีกประการที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก” มีความหมายต่างกัน โดยมิติแห่งความแตกต่างนี้ใช้วรรณลักษณะแบบเอกลักษณะอย่างย่อว่า [+ สวย] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าว นั้น หมายถึง เป็นข้าวสุกที่มีสภาพสุกสวยดี ซึ่งคำเรียกข้าวที่มีวรรณลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวสวย สาเหตุที่วรรณลักษณะนี้เป็นแบบเอกลักษณะเนื่องจากคำศัพท์ที่ใช้วรรณลักษณะ [- สวย] เช่น ข้าวดิบ ข้าวแฉะ เป็นคำศัพท์ที่มีลักษณะเป็นนามวลี คือ เป็นคำนามที่ขยายด้วยคำวิเศษณ์ ไม่ได้ว่าเป็นคำประสม จึงอยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัย ทำให้ต้องคัดคำศัพท์ที่มีวรรณลักษณะ [- สวย] เช่นนี้ออก คงเหลือคำว่า ข้าวสวย เป็นคำเดียวที่มีวรรณลักษณะ [+ สวย] ซึ่งเป็นแบบเอกลักษณะภายใต้มิติแห่งความแตกต่างเรื่องสภาพสุกสวยดี

3) ตำแหน่งในภาชนะที่หุง

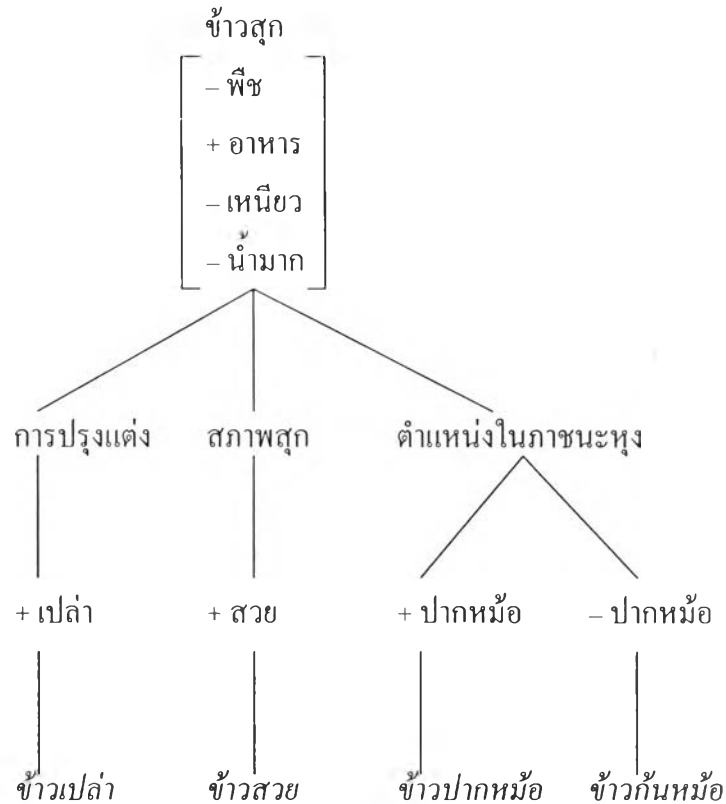
ตำแหน่งในภาชนะที่ใช้หุงเป็นมิติแห่งความแตกต่างที่ได้จากการบรรยายความหมายของคำเรียกข้าว โดยผู้บอกภาษา ตามข้อมูลที่ได้จากผู้บอกภาษา ตำแหน่งของข้าวสุกในภาชนะที่ใช้หุง

คือในหม้อหุงข้าว สามารถทำให้ ข้าวสุก มีลักษณะที่แตกต่างกันได้ โดยข้าวสุกที่อยู่ส่วนบนของ หม้อหุงจะมีลักษณะที่สุกดี นุ่ม ในขณะที่ข้าวที่อยู่ส่วนล่างของหม้อเป็นส่วนที่ใกล้ไฟมากที่สุดทำให้มีลักษณะไหม้ๆ แข็งๆ ติดกันหม้อ ไม่ค่อยน่ากิน ด้วยเหตุนี้ผู้พูดภาษาไทยจึงมีการระบุคำเรียก ข้าวเฉพาะเจาะจงตามตำแหน่งของข้าวสุกในหม้อหุงข้าว เพราะฉะนั้นตำแหน่งในภาชนะที่ใช้หุง จึงเป็นมิติแห่งความแตกต่างอีกประการหนึ่งที่ทำให้คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก” มีความหมายต่างกัน โดยใช้อรรถลักษณะแบบพหุลักษณะอย่างย่อว่า [+ ปากหม้อ] และ [- ปากหม้อ] เพื่อระบุว่าคำเรียกข้าวนั้นมีตำแหน่งอยู่ส่วนใดในภาชนะที่ใช้หุง

[+ ปากหม้อ] หมายถึง มีตำแหน่งอยู่ตรงส่วนบนสุดในภาชนะที่ใช้หุง ซึ่งคำเรียกข้าวที่มี อรรถลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวปากหม้อ

[- ปากหม้อ] หมายถึง มีตำแหน่งอยู่ตรงส่วนล่างสุดในภาชนะที่ใช้หุง ซึ่งคำเรียกข้าวที่มี อรรถลักษณะนี้ ได้แก่ ข้าวก้นหม้อ

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบและมิติแห่งความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกข้าว เฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก” ในภาษาไทย สามารถนำเสนอเป็นแผนภูมิโครงสร้าง ดังนี้ในภาพที่ 9.4 ได้ดังนี้

ภาพที่ 9.4 โครงสร้างต้นไม้แสดงองค์ประกอบทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก”

นอกจากการแสดงด้วยแผนภูมิต้นไม้แล้ว ก็ยังสามารถพรรณนาความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้ง 4 คำ ด้วยการแจกแจงองค์ประกอบโดยใช้อรรถลักษณะ ซึ่งคำศัพท์ทั้งหมดไม่มีความเป็นพืช [- พืช] และมีการปรุงสุกเป็นอาหาร [+ อาหาร] แต่ไม่มีการปรุงสุกเหนียว [- เหนียว] และไม่มีการปรุงสุกด้วยน้ำมาก [- น้ามาก] เช่นเดียวกับคำว่า “ข้าวสุก” ตามที่แสดงไว้ดังนี้

ข้าวเปล่า	ข้าวสวย	ข้าวปากหม้อ	ข้าวก้นหม้อ
- พืช	- พืช	- พืช	- พืช
+ อาหาร	+ อาหาร	+ อาหาร	+ อาหาร
- เหนียว	- เหนียว	- เหนียว	- เหนียว
- น้ามาก	- น้ามาก	- น้ามาก	- น้ามาก
+ เปล่า	+ สวย	- ก้นหม้อ	- ปากหม้อ

จากการแจกแจงองค์ประกอบทางความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่าคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสุก” ในภาษาไทยมีองค์ประกอบทางความหมายและใช้รรณลักษณะเด่นมากน้อยต่างกัน

9.4.5 คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว”

จากตารางที่ 9.1 การจัดจำพวกแบบชาวบ้านของคำเรียกข้าวในภาษาไทย พบว่าไม่มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” อย่างไรก็ตามแม้จะไม่พบคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” ในตาราง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีคำศัพท์อื่นใดที่จัดเป็นประเภทหนึ่งของ “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” ได้เลย ตามข้อมูลที่ได้จากผู้บอกภาษาพบว่า “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทเป็นอีกหลายคำ ทว่าคำทั้งหลายเหล่านั้นล้วนเป็นรูปแบบของข้าวที่อยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัย กล่าวคือมักจะเป็น “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” ที่มีการเติมอาหารประเภทอื่นลงไปหรือปรุงร่วมกันอาหารประเภทอื่นหรือใช้กินเป็นขนม เช่น ข้าวต้มเครื่อง ข้าวเหนียวส้มตำ ข้าวเหนียวถั่วดำ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงต้องคัดคำเหล่านั้นออก และคงเก็บไว้เพียงคำว่า “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” ซึ่งมีความหมายถึง “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” เปล่าๆ หรือ “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” ที่ไม่ผสมอย่างอื่นและเป็นคำกลางๆ ที่ใช้เรียก “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” ประเภทต่างๆ

9.5 สรุปความหมายและการจัดจำพวกคำเรียกข้าวภาษาไทย

กล่าวโดยสรุป ภาษาไทยมีคำเรียกข้าวบอกรวมทั้งหมด จำนวน 1 คำ คือ “ข้าว” ซึ่งมีความหมายกว้างขวางครอบคลุมข้าวทุกชนิด ทุกประเภท ทุกรูปลักษณะ และมีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจง 20 คำ ซึ่งตามความสัมพันธ์ทางความหมายของคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงทั้ง 20 คำ สามารถจัดระดับความสัมพันธ์เป็นชั้นย่อยได้อีก โดยมีคำ 6 คำ คือ คำว่า “ต้นข้าว” “ข้าวเปลือก” “ข้าวสาร” “ข้าวสุก” “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” เป็นคำที่อยู่ในชั้นบนสุด คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงที่อยู่ชั้นบนสุดทั้งหมดคำนี้มีความแตกต่างทางความหมายด้วยมิติแห่งความแตกต่าง 5 ประการ ได้แก่ ความเป็นพืช ความเป็นเมล็ด ความเป็นอาหาร ความเหนียว และการปรุงสุกโดยใช้น้ำมาก คำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงอื่นๆที่อยู่ภายใต้คำทั้งหมดนี้มีความแตกต่างทางความหมายด้วยมิติแห่งความแตกต่างและองค์ประกอบทางความหมายหลากหลายประการ โดย (1) เป็นคำที่อยู่ภายใต้คำว่า “ต้นข้าว” จำนวน 2 คำหลัก ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันด้วยหนึ่งมิติแห่งความแตกต่าง คือ ช่วงวัยของการเจริญเติบโต (2) เป็นคำที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวเปลือก” จำนวน 1 คำ ซึ่งมีองค์ประกอบทางความหมายที่สำคัญคือ ความสามารถในการขยายพันธุ์ (3) เป็นคำที่อยู่ภายใต้คำว่า “ข้าวสาร” จำนวน 7 คำ ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันด้วยสี่มิติแห่งความแตกต่าง ได้แก่ การนำเปลือกแข็งออกด้วยเครื่องสี การมีเมล็ดหัก การมีเปลือกอ่อนหุ้ม และสีของเมล็ดข้าว และ (4) เป็นคำที่อยู่ภายใต้

คำว่า “ข้าวสุก” จำนวน 4 คำ ซึ่งมีความหมายแตกต่างกันด้วยสามมิติแห่งความแตกต่าง ได้แก่ การปรุงแต่งเพิ่มเติม สภาพสุกสวยดี ตำแหน่งในภาชนะที่หุง ส่วนคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงคำว่า “ข้าวต้ม” และ “ข้าวเหนียว” ไม่มีคำเรียกข้าวเฉพาะเจาะจงอื่นที่อยู่ภายใต้ นอกจากนั้น ตามการจัดจำพวกแบบชาวบ้านคำเรียกข้าวทั้งหมดในภาษาไทยสามารถจัดจำพวกเป็นประเภทของ “ข้าว” หรือ “ธัญพืช ธัญญาหาร” ได้